

9. Саламаха, Ю. А. Основы организации тактических операций: учеб.-практ. пособие / Ю. А. Саламаха. — Екатеринбург: Изд-во УрЮИ МВД России, 2003. — 64 с.
10. Фомина, А. С. Основные тактические операции при расследовании серийных убийств: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / А. С. Фомина. — Воронеж, 2003. — 24 с.
11. Шепітько, В. Ю. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель // Питання боротьби із злочинністю: зб. наук. пр./ редкол.: В. І. Борисов та ін. s X. : Право, 2009. s Вип. 18. s С. 185—192.
12. Шепітько, В. Ю. Проблеми забезпечення ефективності організаційно-тактичних засобів здійснення досудового слідства / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби із злочинністю: зб. наук. пр./ редкол.: В.І. Борисов та ін. —Х.: Кроссрод, 2008. — Вип. 16. — С. 216—225.
13. Шиканов, В. И. Информация к тактической операции «Атрибуция трупa» / В. И. Шиканов. — Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1975. Т182 с.
14. Шиканов, В. И. Теоретические основы тактических операций в расследовании преступлений / В. И. Шиканов. s Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1983. s 200 с.

УДК 343.98 : 343.347

Рубежанська О. В., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Проблемні питання зберігання та знищення обладнання, що використовувалось під час незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів

В статті розкриваються проблемні питання, пов'язані з нормативним регламентуванням зберігання та знищення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, з метою подальшого удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: обладнання, незаконне виготовлення наркотиків, наркотики, зберігання, знищення.

В статье раскрываются проблемные вопросы, связанные с нормативным регламентированием хранения и уничтожения оборудования, предназначенного для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов с целью дальнейшего усовершенствования действующего законодательства.

Ключевые слова: оборудование, незаконное изготовление наркотиков, наркотики, хранение, уничтожение.

The article reveals problematic issues to the normative regulation of storage and destruction of equipment used in the illegal drugs production, psychotropic substances and their analogs to further improve current legislation.

Key words: equipment, illegal drugs production, drugs, storage, destruction.

Стан наркоситуації у світі та в Україні щороку набуває нових тенденцій та характерних рис. Міжнародні аналітики відзначають появу на нелегальному ринку нових психоактивних речовин, виробництво та виготовлення яких пов'язане із застосуванням спеціального обладнання. У доповіді Управління ООН з наркотиків і злочинності за 2013 рік зазначено, що система міжнародного контролю над обігом наркотиків не справляється з моніторингом синтезу нових видів психоактивних речовин та темпами їх розповсюдження. При цьому

фахівці відзначають розширення ринку стимуляторів амфетамінного ряду, зростання обсягів вилучення і споживання амфетамінів, розширення географія їх використання, появу нових місць виробництва та розповсюдження [1].

Так, 20 вересня цього року правоохоронцям на території Сакського району Автономної Республіки Криму затримано 40-річного місцевого жителя. В ході огляду його домоволодіння зловмисника кримські правоохоронці виявили та вилучили влаштовану в житлі міні-нарколабораторію з устаткуванням і сировиною для виробництва амфетаміну. Стосовно підозрюваного було відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст.313 КК України (незаконне виготовлення обладнання з виробництва наркотиків) [2].

З урахуванням реалій сьогодення своєчасне виявлення фактів використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин є одним з пріоритетних напрямків роботи органів внутрішніх справ щодо боротьби з незаконним обігом наркообігом.

Проблеми удосконалення цієї діяльності висвітлено у працях низки науковців, а саме О. П. Замоща, Д. Й. Никифорчука, А. М. Кислий, Н. В. Пелипенко, В. А. Семенюк, О. М. Стрільцова, М. С. Хруппи, Л. Г. Шарай.

Так, розкрито питання щодо визначення підпільної нарколабораторії, її характерних ознак, встановлено загальний порядок захоплення місця, де використовувалося обладнання для виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин, проведення окремих слідчих дій, вилучення, упакування, перевезення, зберігання речових доказів, розглянуто заходи безпеки, яких повинні дотримуватись правоохоронці під час ліквідації нарколабораторії.

Однак, не дивлячись на це, залишаються невирішеними декілька питань, пов'язаних з подальшим використанням такого обладнання після його вилучення. Так, на даний час не має повного переліку обладнання, яке використовується для легального та нелегального виробництва, виготовлення наркотиків і прекурсорів, нормативно неврегульовано порядок його зберігання у якості речового доказу та знищення після закінчення кримінального провадження.

Метою статті є вивчення проблемних питань, пов'язаних з нормативним регламентуванням порядку зберігання та знищення ОВС обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, з метою подальшого удосконалення чинного законодавства.

Однією з особливостей кримінального провадження кримінальних правопорушень за ознаками статті 313 КК України є дотримання певних правил поведіння з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (далі - наркотиків). Ця особливість проявляється вже на початкових стадіях досудового розслідування.

Так, при проведенні такої слідчої (розшукової) дії як обшук важливою особливістю є необхідність чіткої фіксації за допомогою відео та фотоапаратури первинного вигляду обладнання, яке використовувалося для виготовлення наркотиків, у присутності понятих. Неабиякого значення набуває ретельне документування слідчим пояснення власника обладнання про технологію виготовлення наркотиків. При цьому технологію розповідати не обов'язково, ніяких демонстраційних дій здійснювати не треба, щоб не допустити псування обладнання та наявних речовин доказів.

Для подальшого процесу доказування необхідно зафіксувати температуру в колбах

та інших ємкостях, яка була на момент обшуку, факт підключення обладнання для виготовлення наркотиків до електромереж, та процес його відключення.

Наступним етапом обшуку є виявлення та вилучення слідів з предметів, які є речовими доказами, та демонтаж вказаного обладнання, який повинен проводитись спеціалістами після застосування фото-, відеозйомки всіх предметів, які мають відношення до її роботи, у початковому вигляді, тобто у «робочому стані».

У своїх методичних рекомендаціях О.М. Стрільців дуже докладно визначив, що в якості речових доказів, крім обладнання, в ході проведення слідчих (розшукових) дій в рамках досудового розслідування кримінальних правопорушень за ознаками ст. 313 КК України також підлягають вилученню:

- вихідна сировина (натуральна, хімічна), до якої можуть додаватися інші компоненти для одержання кінцевого продукту;
- первинні і вторинні прекурсори та речовини, які за ступенем хімічної обробки не відповідають кінцевому продукту;
- кінцевий продукт та відходи технологічного процесу;
- пристосування, що використовуються на будь-якій стадії технологічного процесу;
- технологічні матеріали (залишки речовини або сухий осадок);
- література щодо хімічного синтезу, фармакології та фармацевтики, записи з хімічними формулами;
- зразки та проби кіптяви на стелі та стінах, засобах вентиляції, води з систем каналізації тощо;
- записи, які свідчать про виготовлення та збут наркотичних засобів і психотропних речовин (в зошитах, на окремих аркушах, шматках паперу тощо);
- записники, листи, фотографії, відео- та аудіозаписи, пам'ять засобів зв'язку, оргтехніки, з яких можна встановити зв'язки затриманого та його причетність до виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин;
- чисті бланки рецептів, кліше печаток, які свідчать про виготовлення рецептів на право придбання препаратів, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини;
- кошти та предмети розкоші, отримані від злочинної наркодіяльності;
- змиви з протигазів та респіраторів, біологічні сліди;
- зразки волосся, змиви з пальців рук, а також одяга, в якій знаходились затримані під час виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин [3].

У протоколі обшуку слід вказати повний перелік всіх вилучених предметів, які упаковуються і опечатуються, а за потреби – зважуються.

На думку В. О. Шаповалової та О. П. Замощця особливу увагу необхідно звертати на відбір та пакування виявлених об'єктів для направлення на експертне дослідження. Неправильне вилучення, відібрання, збереження та пакування може змінити фізико-хімічні властивості, призвести до часткової або повної втрати речового доказу, що суттєво вплине на результати дослідження. Зразки проб відбираються з кожної з різних упаковок, які відрізняються будь-чим (колір, подрібненість, вологість, запах тощо). При направленні об'єктів на дослідження, їх необхідно правильно упакувати, оскільки дуже часто від цього залежать кінцеві результати при цьому необхідно враховувати їх специфічні особливості, у тому числі можливості зміни складу при зберіганні [4]. Кожен об'єкт повинен бути упакованим в окрему тару, щоб при зберіганні або транспортуванні речовини не змішувалися та не переходили з поверхні одного предмета-носія на інший [5].

В.І. Пархоменко зазначає, що на завершальній стадії обшуку або огляду речовина, що вилучається, зважується, а потім упакується і печатується. Не допускається вказівка на упаковці «приблизної» ваги, об'єму наркотичного засобу. Не слід також змішувати виявлені в різних місцях об'єкти, кожен з яких необхідно помістити в окрему упаковку [6, с. 125]. В. І. Махмудов також наполягає, що кожен речовий доказ повинен поміщатися в окремий контейнер. Після того, як наркотичний засіб позначений, підрахований, зважений, надійно упакований, до нього прикріплюють бирку, що містить відомості про: номер кримінального провадження; дату і час виявлення; понятих і слідчого, що їх упакував [7, с. 99].

Ці правила упакування відносяться й до обладнання для виготовлення наркотиків. Взагалі питання щодо організації безпечного вилучення, пакування та перевезення на дослідження, а також організацію його подальшого зберігання є досить вагомим. Це зумовлено тим, що основна мета вказаних дій не тільки у безпечній доставці речових доказів, а й забезпеченні зберігання слідів та речових доказів на предметах, що вилучаються.

Слідча практика, що склалася при здійсненні кримінального провадження за ознаками ст.313 КК України, свідчить що, обов'язковою умовою якості проведення подальшого експертного дослідження є наявність на вилученому обладнанні залишків речовини, яка виготовлялася за його допомогою. Це обумовлено тим, що позиція прокурора, як обвинувачення сторони у кримінальному провадженні, ґрунтується на тому, що саме ці докази, складають лівову частку доказувальної бази щодо скоєння даного кримінального правопорушення.

Основні правила упакування та транспортування предметів, які були вилучені у підпільній нарколабораторії, детально викладено авторами (О. М. Стрільців, Д. Й. Никифорчук, О. П. Замощець та ін.) у методичних рекомендаціях щодо виявлення та ліквідація лабораторій з нелегального виготовлення синтетичних наркотиків [8, с.28].

Тому, з урахуванням думки науковців та на підставі слідчої практики, можна виділити ключові моменти, на яких необхідно сконцентрувати увагу слідчим при направленні на дослідження об'єктів, які вилучені під час проведення слідчих (розшукових) дій у ході досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з обладнанням для виготовлення наркотиків. Так, враховуючі специфічні особливості вилучених предметів, у тому числі можливості зміни складу при зберіганні, слід враховувати що:

- 1) кожний об'єкт має бути упакованим в окремий пакунок;
- 2) недопустимо контактування поверхонь та змішування слідів речовин на частинах обладнання;
- 3) недопустимо перевертання предметів та розлиття рідини (у разі вилучення скляного посуду);
- 4) необхідно закривати горловини колб або інших предметів з метою недопущення витоку з них рідини та випаровування речовин;
- 5) при упакуванні обладнання слід дотримуватися певної послідовності пакування окремих його частин. Визначитись, які предмети мають розміщатись окремо від інших та в який транспорт для недопущення небажаного з'єднання предметів або речовин під час їх перевезення;
- 6) перевезення запакованих предметів повинно здійснюватися швидко, без затримок у дорозі, достатньою кількістю автотранспорту.

При плануванні проведення такої слідчої (розшукової) дії як обшук необхідно упевнитися у наявності та достатній кількості пакувального матеріалу (картонних

коробок, ящиків; поліетиленових мішків; паперових пакетів, конвертів), наповнювачів (стружки з дерева чи пінопласту; паперу, зім'ятого у кульки), також пластмасових кришок; пробок; одноразових рукавичок та захисного одягу.

З урахуванням того, що приміщення, де використовується обладнання для виготовлення наркотиків є об'єктом підвищеного ступеня небезпеки особливою проведенням слідчих (розшукових) дій в рамках досудового розслідування даної категорії кримінальних правопорушень є обов'язковість залучення не тільки слідчих та оперативних працівників, але й експерта-криміналіста, бажано хіміка.

Його участь необхідна для забезпечення безпеки усіх учасників слідчої (розшукової) дії та створення умов для збереження та належної фіксації речових доказів скоєння кримінального правопорушення за ознаками ст. 313 КК України.

Не менш вагомим з точки зору безпеки та збереження у первинному вигляді є питання зберігання вилученого обладнання для виготовлення наркотиків. Тому приміщення, де планується зберігання таких предметів, повинне відповідати наступним вимогам:

- наявність примусової вентиляції;
- відсутність прямих попадань промінів сонця;
- відсутність нагрівальних приладів;
- можливість розташування на безпечній відстані один від одного предметів та речовин [4, с.29].

Однак, при необхідності зберігання вказаного обладнання ми стикаємося з певними проблемними питаннями. Так, зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в органах внутрішніх справ регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 року № 422 «Про затвердження Порядку зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу» [8].

Цей Порядок визначає умови зберігання та процедуру ведення обліку лише наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 [9], вилучених з незаконного обігу, зокрема, органами внутрішніх справ.

У разі вилучення обладнання, за допомогою якого виготовляються наркотики, порядок його зберігання не регламентовано ні даним нормативним документом, ні яким іншим.

Аналогічна ситуація складається й у разі виникнення необхідності щодо знищення вказаного обладнання. Формально ці дії підпадають під положення Інструкції „Про порядок знищення вилучених із незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, використання яких в законному обігу визнано недоцільним, а також обладнання для їх виготовлення”, яка затверджена 27 червня 1995 року спільним наказом МВС, Служби безпеки, Генеральної прокуратури, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства юстиції та Верховного суду України № 437дск і введена у дію з 1 серпня 1995 року.

Разом з тим у інструкції не визначено способи та умови зберігання та знищення різних за своєю сутністю видів обладнання: скляних, металевих, пластикових, дерев'яних, порцелянових та тощо.

Тому, з урахуванням викладеного, вважаємо за доцільне, внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 року № 422 «Про затвердження Порядку зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу» та спільного наказу МВС, Служби безпеки, Генеральної

прокуратури, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства юстиції та Верховного суду України № 437дск від 27 червня 1995 року, яким затверджено Інструкція „Про порядок знищення вилучених із незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, використання яких у законному обігу визнано недоцільним, а також обладнання для їх виготовлення”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Управление ООН по наркотикам и преступности. Офіційний ВЕБ-сайт : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.un.org>.
2. Министерство внутренних дел Украины. Офіційний ВЕБ-сайт МВС України : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>
3. Виявлення та ліквідація лабораторій з нелегального виготовлення синтетичних наркотиків (на основі досвіду правоохоронних органів Республіки Польща): Метод. рекомендації / О. М. Стрільців, Д. Й. Никифорчук, О. П. Замощець та ін.: за ред. О. М. Джужі. — К. : КНУВС. — 2008. — 48 с
4. Шаповалова В. О. Нелегальні нарколабораторії та роль спеціалістів із судової хіміко-фармацевтичної експертизи при розслідуванні справ даної категорії / В. О. Шаповалова, О. П. Замощець, В. В. Шаповалов, В. В. Бондаренко // Ліки України. — 2005. — № 9 (додаток). — С. 138—141.
5. Дослідження наркотиків, поширених на території України / С. О. Шимановський, В. Т. Машкін, О. П. Замощець та ін. — К. : МВС України, 1997. — 92 с.
6. Пархоменко В. И. Взаимодействие следователей, оперативных работников и специалистов при расследовании уголовных дел о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Пархоменко Виктор Иванович. — М., 2005. — 230 с.
7. Махмудов В. И. Расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, в приграничных регионах России : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 / Махмудов Видади Иманверди оглы. — Калининград, 2000. — 179 с.
8. Порядок зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 року № 422 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=422-2008-%EF>
9. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 19. — ст. 789.
10. Про затвердження Інструкції про порядок знищення вилучених із незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, використання яких у законному обігу визнано недоцільним, а також обладнання для їх виготовлення : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України від 27 черв. 1995 р. № 437дск/95дск/9/1.05-77/17-5/5-16нар95.